

примирення, повернення біженців та європейські стандарти. Лише через діалог, освіту та реформи Україна зможе побудувати стійку ідентичність, що поєднує етнічну спадщину з громадянським патріотизмом, забезпечуючи стабільне майбутнє в європейській сім'ї.

Список використаних джерел

1. Європа і українська громадянська національна ідентичність // Heinrich Böll Stiftung. – 2018. – 25 квітня. – URL: <https://eu.boell.org/en/2018/04/25/europe-and-ukrainian-civic-national-identity> (дата звернення: 25.12.2025).

2. Ідентичність громадян України: тенденції змін (червень 2024 р.) // Центр Разумкова. – 2024. – URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-cherven-2024r> (дата звернення: 25.12.2025).

3. Пакет розширення 2025: прогрес на шляху до членства в ЄС для ключових партнерів з розширення // Європейська комісія. – 2025. – 4 листопада. – URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/2025-enlargement-package-shows-progress-towards-eu-membership-key-enlargement-partners-2025-11-04_en (дата звернення: 25.12.2025).

4. Повернення додому з-за кордону: тенденції, фактори та реінтеграція: тематичний бриф // Міжнародна організація з міграції (ІОМ). – 2025. – Липень. – URL: https://crisisresponse.iom.int/sites/g/files/tmzbd11481/files/appeal/documents/IOM_UKR_Returning-Home-From-Abroad_July-2025_Updated.pdf (дата звернення: 25.12.2025).

5. Україна: Звіт 2025 // Європейська комісія. Директорат-Генерал з питань розширення та політики сусідства. – 2025. – 4 листопада. – URL: https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2025_en (дата звернення: 25.12.2025).

6. Ukraine Refugee Situation // UNHCR. – 2025. – URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 25.12.2025).

*Пікуля Тетяна Олександрівна,
професор кафедри теоретичної юриспруденції
Юридичного інституту Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
кандидат юридичних наук, доцент*

ФЕНОМЕН «ЗАХОПЛЕННЯ ДЕРЖАВИ» ЯК ФОРМА СИСТЕМНОЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Особливість організації діяльності державних інституцій в Україні полягає в тому, що окремі органи були створені або діють із порушенням

конституційних норм. Проблема полягає не в ідеї їх створення, а у способі формування, підпорядкування та призначення керівництва. Прикладами є створення НАБУ, діяльність РНБО та розширення повноважень Офісу Президента України, що в окремих випадках виходять за межі конституційно визначених функцій [1; 2; 3].

Держави, які мають відповідні особливості інституційно-функціональної побудови у наукових колах отримали назву «state capture». Поняття «захоплення держави» уперше було використано Світовим банком у 2000 році для опису ситуацій у країнах Центральної Азії, де малі корумповані групи впливали на державні рішення з метою зміцнення власних економічних позицій [4].

Одним із перших системних досліджень поняття «захоплення держави» (state capture) став твір Дж. С. Геллмана, Г. Джонса та Д. Кауфмана «Confronting the Challenge of State Capture in Transition Economies» (2001) [5]. Автори визначили це явище як спроби приватних суб'єктів впливати на формування законів та державної політики через підкуп або політичний тиск. Дослідження базувалося на масштабному опитуванні підприємств у 22 країнах із перехідною економікою, що дозволило кількісно оцінити рівень цього явища.

В українській науці значний внесок у розробку теми зробила Галина Зеленько у праці «Феномен Capture State: зміст, наслідки і особливості функціонування в Україні» [6]. Аналіз корупційних практик у вітчизняному контексті подано у статті Анни Марковської та Олексія Сердюка «Black, grey or white? Finding the new shade of corruption in Ukraine» [7].

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні теоретико-правового змісту поняття «захоплення держави» та його розмежуванні з близькими категоріями, такими як «кризова держава».

У сучасному розумінні «захоплення держави» є формою системної корупції, за якої приватні економічні або політичні еліти впливають на державні інституції з метою отримання вигоди, що суперечить інтересам суспільства. Це явище характеризується такими основними ознаками:

1. Легалізація приватних інтересів через державні механізми.
2. Викривлення законодавчого процесу.
3. Контроль над судовою системою.
4. Концентрація влади.
5. Корупційний характер управління [8].

У сукупності ці ознаки свідчать про системний характер феномену «захоплення держави», який охоплює всі гілки влади та пронизує політичну, економічну й судову системи.

Для кращого розуміння досліджуваного поняття важливим є порівняння його з феноменом «кризової держави» (fragile state) [9]. «Захоплення держави» – це ситуація, коли еліти отримують контроль над ключовими інституціями для досягнення приватних інтересів, зберігаючи при цьому формальну державну структуру. Натомість «кризова держава» – це стан, коли держава втрачає здатність виконувати свої базові функції через політичну, економічну або соціальну дезінтеграцію.

Якщо у «захопленій державі» рішення ухвалюються під контролем вузьких груп, то у «кризовій» – контроль відсутній, і держава перебуває у стані хаосу. Водночас між цими явищами існує причинно-наслідковий зв'язок: захоплення держави часто призводить до її кризи, а кризовий стан робить її вразливою до нового захоплення.

Прикладом є Україна 2010–2014 рр., коли політичний режим Віктора Януковича характеризувався олігархічним контролем над державними інституціями, що призвело до соціально-політичної кризи, анексії Криму та воєнних подій на Донбасі.

Проведений аналіз засвідчує, що в Україні наявні риси, характерні для феномену «захоплення держави»: легалізація приватних інтересів через державні механізми; маніпуляції законодавчим процесом; підпорядкування судової влади та зловживання владними повноваженнями; системна корупція.

Разом із тим, наявність активного громадянського суспільства, незалежних медіа та міжнародного тиску є чинниками, які стримують повне утвердження моделі «захопленої держави» в Україні. Становлення ефективних інститутів, забезпечення прозорості влади та подолання політичної залежності державних органів залишаються ключовими завданнями сучасного державотворення.

Список використаних джерел

1. РНБО України запровадила санкції щодо юридичних і фізичних осіб, які пов'язані з російською агресією проти України. Рада національної безпеки і оборони України. <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/3020.html?PRINT>.

2. Санкції РНБО проти громадян України без вироків суду мають ознаки узурпації влади, – правозахисники. «Новинарня». 07 квітня 2021 р.. <https://novynarnia.com/2021/04/07/sanktsiyi-rnbo-proty/>.

3. Офіс президента робить спробу повної узурпації влади під прикриттям воєнного стану. «Закрита зона». 16 жовтня 2023. https://prm.ua/ofis-prezydenta-robyt-sprobu-povnoi-uzurpatsii-vlady-pid-prykryttiam-voiennoho-stanu/?utm_source=chatgpt.com.

4. Звільнити захоплену державу Україна. Центр економічної стратегії. https://ces.org.ua/zvilnyty-zakhoplenu-derzhavu-ukraina/?utm_source=chatgpt.com.

5. Hellman J., Jones G., Kaufmann D., Schankerman M. Measuring governance and state capture: The role of bureaucrats and firms in shaping the business environment. *European Bank for Reconstruction and Development*. Working Paper 2000. № 51.

URL:<http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/wp0051.pdf>.

6. Зеленько Г. Феномен capture state: зміст, наслідки і особливості функціонування в Україні. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. Випуск 18. С. 114 - 127. https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/149?utm_source=chatgpt.com.

7. Markovska A., Serdiuk O. Black, grey or white? Finding the new shade of corruption in Ukraine. *The Relativity of Wrongdoing: Corruption, Organised Crime*,

Fraud and Money Laundering in Perspective.-Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2015. P. 21-42.

8. Пікуля Т. О. «Захоплення держави» (state capture): теоретико-права характеристика поняття. *«Південноукраїнський правничий часопис»*. 2025. № 2. С. 19–25. URL: <http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2025/2/6.pdf>.

9. Багінський А. В. Крихкі держави в умовах кризових ситуацій. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2022. Вип. 3 (55). С. 29–35.

*Тараніч Євген Анатолійович,
старший викладач кафедри поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВИХ ПРОГАЛИН І РОЛЬ АНАЛОГІЇ У ПРАВОЗАСТОСУВАННІ

Однією із перешкод, які має час від часу долати правозастосовний орган, є так звані прогалини в законодавстві. Прогалина в законодавстві – це відсутність регулювання певних суспільних відносин, які мають бути врегульованими з позицій принципів права. Тобто це відсутність норми права або її окремої частини, що необхідно для регулювання відносин, які мають правовий характер. Відсутність норм або їх частин виявляється у процесі правозастосовної діяльності.

Прогалини в законодавстві пов'язані переважно з такими причинами: а) відносною «консервативністю» права порівняно з більш активною динамікою суспільних відносин; б) недосконалістю законів та юридичної техніки; в) нескінченною різноманітністю реального життя; г) появою нових відносин, яких не було в момент прийняття тієї чи іншої норми.

Прогалина в законодавстві, утворена свідомим умовчанням законодавця, в теорії права називається навмисною. Вчені-юристи та практичні працівники вважають, що прогалини такого роду не можуть заповнюватися органами та особами, що застосовують право. Останні не можуть ігнорувати бажання законодавця «мовчати там, де слід було б висловити позитивну думку». Подібний підхід послідовно проводиться й у практичній діяльності.

Свідоме умовчання законодавця з будь-якого питання не долається у процесі правозастосування з об'єктивних причин. Вирішальне значення найчастіше мають не наміри законодавця, а неможливість прийняття правозастосовного акта через відсутність законодавства у досить специфічній сфері суспільних відносин. Інший підхід у теорії та практиці спостерігається до прогалин у законодавстві, викликаних законотворчими помилками або появою нових суспільних відносин вже після ухвалення відповідного закону, іншого